

Freuds spinndoktor

Kim Larsen
psykologspesialist

Ernest Jones var en sentral strateg i miljøet rundt Sigmund Freud, og ble også hans biograf. Brenda Maddox har skrevet en fengslende biografi om mannen som for alltid farget vår oppfatning av både psykoanalysen og dens opphavsmann.

Brenda Maddox | **Freud's wizard** *The enigma of Ernest Jones* London: John Murray. 2006

Ernest Jones (1879–1958), «Freud's bulldog», som han også ble kalt, avbrøt på slutten av sitt liv arbeidet med sin selvbiografi *Free associations. The memories of a psychoanalyst* (1959) for å skrive en av verdens meste leste og omtalte biografier: trebindsverket *The life and work of Sigmund Freud* (1953, 1955, 1957).

Ernest Jones er kjent for å ha vært den kanskje viktigste formidler av psykoanalysen til den anglosaksiske verden. Den allerede eksisterende biografien om Ernest Jones, Vincent Bromes *Ernest Jones. Freud's alter ego* (1982), ble imidlertid skrevet før offentliggjøringen av den omfattende brevvekslingen mellom Jones og Freud i 1993 [R. Andrew Paskausas (red.). London: Harvard University Press] og før alt det andre historiske materialet som er blitt kjent i ettertid. Det er derfor på høy tid med en ny og substansielt oppdatert biografi om en så viktig skikkelse som Ernest Jones, og det er det vi her har vært så heldige å få i og med utgivelsen av Maddox' *Freud's wizard. The enigma of Ernest Jones*.

Strategisk vitenskapeliggjøring

På samme måte som med Thomas Huxleys betydning for den innledende markedsføringen av evolusjonsteorien, har Ernest Jones i sin lignende bulldogfunksjon hatt en helt avgjørende betydning for psykoanalysen. I sin utrettelige kamp for å utbre psykoanalysen gjorde han en del strategiske grep av stor viktighet som vi opplever betydningen av også i dag. Først og fremst omfatter dette at Jones raskt forsto at det for å sikre psykoanalysen gjennomslagskraft i den anglosaksiske verden var avgjørende å presentere Freud som vitenskap og nedtone de filosofiske og litterære aspektene. En image som «den vitenskapelige demaskerer av den menneskelige psyke» er markedsføringsmessig uovertruffent i forhold til å bli fremstilt som en av hundrevis av germanske romantisistiske filosofer. Den siste muligheten er treffende uttrykt av Thomas Mann, som i et hyllingsskrift til Freud i 1929 observerte at «psychoanalysis is romanticism turned scientific».

Etter første verdenskrig var det også avgjørende å betone det universelle og ikke-nasjonale ved psykoanalysen som vitenskap. I en tid da Tyskland og det tyske språk var foraktet i England, i den grad at Battenberg-familien ved det engelske kongehuset ble omdøpt til Mountbatten og den sentrale konsertarena for klassisk musikk i London gikk fra å være Beckstein Hall til å bli Wigmore Hall, var det åpenbart lurt å vektlegge det paranasjonale og universelle. Et moment som vil være avgjørende for en tankebygning plassering i forhold til å bli oppfattet som humanoria eller vitenskap, vil være selve oversettelsen, og Jones hadde ikke uventet en sentral rolle bak kulissene i dette spørsmålet. Han var hjernen bak oversettelsesstrategien ved å utvikle den senere mye omtalte kodeksen for hvordan man skulle oversette psykoanalysens kjernebegreper.

Psykoanalysen ble skapt i en Zeitgeist av positivisme, scientisme og universalisme, og det var nettopp disse elementene Jones maksimaliserte i sin utrettelige markedsføringsstrategi. Denne bygger

selvfølgelig også på Freuds egen vektlegging, men der Freud balanserer mer mellom humanoria og vitenskap i valg av begreper, trekker Jones hele tiden i sin oversettelsesstrategi i en vitenskapelig retning. Dersom en i valg av oversettelsesalternativer konsekvent benytter det alternative som lyder mest vitenskapelig, vil totaliteten bli svært forskjellig. Freuds begrep «Seele» blir til «mind» eller «consciousness», «Ich» blir til «ego» (ikke «I»), «Über-Ich» blir til «superego», (ikke «above I» eller «upper I» som hadde vært mer i overenstemmelse med det opprinnelige). Begrepet «Deutung», som vibrerer av mystiske konnotasjoner, og som for en tyskspråklig person vil gi assosiasjoner til astrologi («Sterndeutung»), blir oversatt med «interpretation», og lignende, ad infinitum. Der Freud bruker begreper som resonerer opp mot tysk dagligspråk, kan disse i oversettelsen bli erstattet av latinske begreper; «Besetzung» blir til «cathexis», det uoversettelige «Fehlleistung», som betyr en kombinasjon av en prestasjon og en tabbe, blir til «Parapraxis».

I USA: Bak fra venstre: A. A. Brill, Ernest Jones, forfatteren av *The Life and Work of Sigmund Freud*, og Sandor Ferenczi. Forran fra venstre: Sigmund Freud, Stanley Hall, president ved Clark University Massachusetts, og Carl Jung. Bildet er tatt i 1909, under Freuds eneste USA-besøk.

Pendelen svinger

Ettertiden er en streng og ikke alltid rettferdig dommer, og det som i Jones' og Freuds tid var en vellykket markedsføringsstrategi, kan i vår tid ha forandret seg til en klamp om foten i så henseende. Vår postmodernistiske Zeitgeist betones av hermeneutikk, konstruktivisme og relativisme, på mange måter «motsatte» strømninger enn i tiden da psykoanalysen ble skapt. De samme markedsføringshensyn i vår tid vil bevirke at man kanskje skulle ha betonet «den andre siden» av psykoanalysen i spennet mellom hermeneutikk og vitenskap.

Vår tids fremste kulturkritikere, Camille Paglia og Harold Bloom, kommenterer begge dette forholdet. Camille Paglia skriver i sin moderne klassiker *Sexual persona* (1990): «Spenser, Shakespeare and Freud are the greatest sexual psychologists in literature, continuing a tradition begun by Euripides and Ovid. Freud has no rivals among his successors because they think he wrote science, when in fact he wrote art» (s. 228). Et slikt forsøk på å refortolke psykoanalysen ville innebære å reversere Jones' strategi. Dette er en klar «oppoverbakkesak» når Jones først har bakt inn sin strategi i de eksisterende oversettelsene, slik det fremgår av eksemplene over. I praksis vil en slik strategiendring bety at man måtte oversette Freuds samlede verker på nytt og foreta fundamentalt forskjellige valg av begreper, en oppgave ingen forståelig nok virker særlig lysten på å gi seg i kast med.

Jones var også arkitekten bak flere avgjørende hendelser i psykoanalysens historie, for eksempel å bringe Melanie Klein fra Berlin til London i 1926. Dette startet den til dels voldsomme og personfokuserede rivaliseringen mellom Klein og Anna Freud som kom til å prege det psykoanalytiske miljøet i London i lang tid, og som sentrerte seg om spørsmålet om barneanalyse. I denne forbindelse kom Ernest Jones til å skrive i et brev til Freud at grunnen til at Anna Freud fremsatte de teoriene hun gjorde, hang sammen med at hun ikke hadde blitt godt nok analysert. En ikke særlig lur påstand, idet det i ettertid er blitt kjent at Freud selv analyserte sin datter over en periode på til sammen tre og et halvt år. Analysen ble påbegynt i 1918 og tatt opp igjen i 1924. Ikke så rart at Freud fyrte tilbake: «I can assure you that Anna has been analyzed longer and more thoroughly than, for example, you yourself» (s. 192). Her må det imidlertid bemerkes at Freud ikke forsøkte å hemmeligholde analysen av sin datter. Freud forteller åpent om analysen i et brev til Edoardo Weiss i 1935 i forbindelse med at Weiss hadde søkt råd om hvorvidt han burde analysere sin egen sønn. Anna Freud forteller også om analysen med sin far til en venninne i 1919.

Utagering og kunstløp

Vi får også deler av den fascinerende og tragiske historien om Otto Gross (1877–1920), som både Freud, Jung, og Jones tidlig i hans karriere betraktet som den beste og mest originale av psykoanalytikerne. Han var dessverre blitt avhengig av morfin under sitt arbeid som skipslege, og hadde vært en av Kraepelins assistenter på hans berømte *Nervenklīnik* i München, men hadde blitt avskjediget. Etter en svært lovende teoretisk start i psykoanalysen tiltok hans avhengighet av morfin, og han utviklet seg også i seksuelt utagerende retning («repress nothing»). Ledende psykoanalytikere ble reddet for at hans eksessive utagering skulle skade den gryende psykoanalytiske bevegelse, og ble etter hvert opptatt av å markere avstand hvor de tidligere nærmest hadde vært stumme av beundring.

SOIGNERT: Ernest Jones (til venstre) og Sigmund Freud i et vennligsinnet øyeblikk. Freud hadde ellers et tidvis svært anstrengt forhold til Jones. Foto fra boken.

Jones var også et allsidig menneske og skrev blant annet en bok om kunstløp i 1931. Dette var en typisk overklasesport, og gjennom utøvelsen av den kom han i kontakt med Sir Samuel Hoare, senere innenriksminister i Neville Chamberlains konservative regjering. Dette var en kontakt som kom godt med da Jones senere skulle hjelpe Freud selv og andre analytikere med å få arbeids- og oppholdstilatelse i England.

Jones var vesentlig i å tilrettelegge Freuds emigrasjon fra Wien til London under opptakten til andre verdenskrig i 1938. Jones ordnet det slik at Freud kunne bringe med seg et følge på hele 17 personer. Tre av Freuds søstre som bodde i Wien, ble imidlertid ikke tatt med og ble alle senere myrdet i konsentrasjonsleire. Mange andre psykoanalytikere ble også reddet som følge av Jones' utrettelige innsats; en av dem kom også til Oslo (dr. Lotte Liebeck-Kirschner).

Fryktelige personangrep

På grunn av Jones' rolle som organisator og administrator gir biografien tallrike eksempler på rå «backstage bickering» så vel som delikate diplomatiske balanse ganger. Siden så mye av korrespondansen mellom hovedpersonene er bevart, gir den en unik mulighet til å komme til kunnskap om spillet bak scenen i psykoanalysens historie. Dette er et sørgelig drama: uenighet forklares som nevrosener; ingenting blir spart i fantasifulle avkledninger av motstanderens dypere motivasjon, og psykoanalysens nomenklatur muliggjør da også fryktelige personangrep tynt forkledd som psykoanalyse.

Freud, for eksempel, var på leting etter motivasjonen bak det han så på som London-miljøets angrep på Anna Freuds teorier: «Is this directed against me because Anna is my daughter?» og la til: «A nice motivation among analysts, who demand that others control their primitive impulses» (s. 193). Dette er for eksempel Freuds beskrivelse av Jones i et brev til Max Eitington i 1929:

Since his first work about rationalization, he has not had any original ideas, and his application of my ideas has stayed on a schoolboy level. Therefore his sensitivity. I am a piece of his superego, which is dissatisfied with his ego. He fears to discover this dissatisfaction in me, and, as a by-product of his pathological displacement, he has to take care that I have reason to be dissatisfied (s. 201).

Diplomatiet er heller ikke alltid like rakrygget. Jones gjør sitt fornavn grundig til skamme («ernest» kan oversettes med «ærlig») når han i brev til kombattantene i feiden om barneanalyse forsikrer *både* Melanie Klein og Anna Freud om at han helhjertet støtter dem!

Den 21. januar 1942 skriver Jones til Anna Freud at hun ikke har rett i at han ikke har tillit til hennes teoretiske vurderinger. Tvert imot, forsikrer han, selv om Melanie Klein hadde påpekt «the existence of such mechanisms as introjection and projection at an earlier age than was generally believed possible... she has neither a scientific nor an orderly mind, and her presentations are lamentable» (s. 247). Samme dag beskriver han Anna Freud i et brev til Melanie Klein som «an indigestible morsel», og videre at «She has probably gone as far in analysis as she can and she has no pioneering originality» (s. 247). Dette er kun ett av mange eksempler, det er nok av lignende tilfeller hvor også Freud selv er involvert.

Fremragende biograf

Brenda Maddox har tidligere utgitt mange anerkjente biografier i det betydelige spennet fra D. H. Lawrence til Margareth Thatcher. Hun har også en forkjærlighet for å skrive om personer som har havnet på berømmelsens skyggeside, og som Maddox dermed har vært medvirkende til å bringe frem i lyset. Eksempler på dette er Nora Joyce, fru James Joyce, og særlig Rosalind Franklin, «the dark lady of DNA», som sammen med Watson og Crick, men med base i et annet laboratorium, oppdaget DNA-spiralen, og som døde av kreft 37 år gammel i 1958, før hun fikk anerkjennelse for oppdagelsen. Nobelprisen for oppdagelsen av DNA-spiralen ble nemlig utdelt i 1962, og den kan kun tildeles levende personer. Med denne bakgrunnen er det derfor ikke overraskende at den foreliggende biografien er en spennende og medrivende fortelling som også får med seg de viktige fakta i Ernest Jones' liv.

Forfatteren er en fremragende biograf, men hennes kunnskap om psykoanalysens kompliserte historie er ikke omfattende nok til at hun kan analysere fyllestgjørende de langsiktige implikasjoner av Jones' strategiske manøvreringer. Eksempelvis er hans rolle i oversettelsesspørsmålet kun så vidt nevnt. I forhold til hvor avgjørende oversettelsesspørsmålet er for psykoanalysen i dag, burde dette ha vært et opplagt område å behandle langt mer inngående og analysere opp mot skiftende idehistoriske kontekster.

Forfatteren går på samme måte glipp av å kunne gjøre mer ut av noen av de hendelser hun beskriver, fordi hennes generelle kunnskaper om psykoanalysens historie ikke er på høyde med hennes glimrende biografiske kunnskaper om Ernest Jones. Denne mangelen er imidlertid lett å tilgi, og vil vel være nærmest uunngåelig hos en profesjonell biograf som ikke samtidig har psykoanalysens historie som spesialie.